

Hexham város számára épülő új kórház kertjének megtervezését vállalta fel egy iskola önként jelentkező diákjaival és tanáraival közösen. A közös munka során rengeteg drámás formát alkalmazva végül odáig jutottak a csoporttal, hogy az általuk végzett közvélemény-kutatás eredményeinek útmutatását követve irányelveket és konkrét javaslatokat adtak át a kórház tervezőinek. A módszerről egyelőre csak interjúkból és rövid beszámolókból értesülhetünk, de Dorothy Heathcote távlati tervei között szerepel egy a módszert bemutató könyv megírása is.

Dorothy Heathcote munkássága nagy befolyással volt az angol drámapedagógia alakulására. Azonban sokan sokféleképpen értelmezték és fejlesztették tovább munkáját. Vannak olyanok is, akik teljes egészében elvetik módszertanát és egészen más utakat járnak. A mai angol drámapedagógiában erősen jelen van ez a megosztottság, mint ahogy a nemzeti tantervhez való viszony is nagyban befolyásolja a drámapedagógusok elméleti és módszertani önmeghatározását.

Bibliográfia

Bolton, Gavin (1998) *Acting in classroom drama*, Trentham Books, Stoke on Trent

Bolton, Gavin (2003) *Dorothy Heathcote's story*, Trentham Books, Stoke on Trent

Heathcote, D. és Bolton, G. (1995) *Drama for learning: Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert approach to education*, Heinemann, Portsmouth

Heathcote, Dorothy (1984) *Collected writings on education and drama*, Northwestern University Press, Evanston

Wagner, B. J. (1976) *Dorothy Heathcote: Drama as a learning medium*, Hutchinson, London [1979-es kiadás]

A sorozat harmadik része többek között az angol drámapedagógia talán legnagyobb elméleti gondolkodójának, Gavin Boltonnak a munkásságát fogja bemutatni. Szó lesz még két tanítványának munkájáról, Cecily O'Neillről és a magyar drámapedagógia alakulására nagy hatást gyakorló David Davis-ről is. A tanítási drámára napjainkban is jelentős hatású Jonathan Neelands tevékenységét vizsgálva talán világosabban láthatjuk majd az angol drámapedagógiában párhuzamosan működő különböző irányzatokat.

„Drámapedagógia-történet”

Trencsényi László rovata

Az Új Iskolát a 2005. április 7-én 120 éve született Domokos Lászlóné nyitotta meg 90 éve a budai Bíró utcában.

Az intuitív beleélő módszer

Búzás László A reformpedagógia hatása c. könyvéből

Az iskolavezetés figyelme döntően a humán tárgyakra összpontosul. Különösen a történelem tanításával foglalkoznak sokat. Az igazgatónő írja: „Az intézet eddigi munkássága főleg a humán tárgyak területére korlátozódott, bár nem haladt el értékvakon a reáliák oktatása mellett sem.”

Az Új Iskolára jellemző számos didaktikai törekvés a reformpedagógiában általánosnak tekinthető. Ilyen a gyermek fejlődési sajátosságaihoz való alkalmazkodás, érdeklődésének figyelembevétele, a tanuló aktivizálása, a személyes vonatkozás elvének, a problémamegoldó tanításnak a hangsúlyozása stb. Ha mutat is az Új Iskola sajátos vonásokat, nagy általánosságban megegyezik a küldöldi intézményekkel.

Az intuitív beleélő módszert viszont az iskola vezetősége úgy értékeli, mint valóban sajátos, megkülönböztető vonást. „Ez a módszer igyekszik alkalmazkodni a serdülőkor különleges berendezéséhez, és más, mint amit akár nálunk, akár külföldön e téren kezdeményeztek. Ezt a mód-

szert intuitív azonosuló módszernek neveztük el, mert lényege az, hogy a szellemi tudományok jellegének megfelelően (...) olyan ismeretekhez juttat – a fogalmi megismerés módszerétől eltérő módon –, mely a *közvetlen rálátás*, a közvetlen-megélés erejéből ered.”

E módszer felkarolásának indítékai többretűek. Első helyen az iskola vezetőjének és egyik történelemtanárának a világnézetét és kultúrszemléletét kell megemlíteni. Veszélyt látnak a természettudományos gondolkodás, a technika gyors térhódításában, az utilitarizmusban. Rezignált hangnemben nyilatkoznak a kor „sofőrkultúrájáról”, a gépművészetek, a sűrített élvezetek hajszolásáról. *O. Spenglerre* emlékeztető hangvétellel szólnak a civilizáció és a kultúra kettősségéről, mondván, „civilizációnk van ugyan, főleg technikai téren, de kultúránk elvénhedt, mert egyént és közszellemet formáló hatása nincs.” Tudjuk, hogy e kor több polgári filozófusa is hasonló felfogást vall. Hozzájárul ehhez *W. Dilthey* tanítása is, amely kiemeli, hogy a pozitivizmus, amely a természettudományokban a 19. században hódított, áthatotta a szellemtudományokat (társadalomtudományokat) is, pedig azok tárgya lényegesen más természetű, más struktúrát mutat.

Míg amott helyénvaló az elemzés, az ok-okozati összefüggések racionális kutatása, a szellemtudományi tárgyakat hatásösszefüggésükben érthetjük meg. A történelmi megismerésben alapvető a kor szellemének megragadása, vezető, irányító személyiségeinek a megismerése, azoknak a törekvéseknek az átélése, amelyek a kort és vezető személyiségeit éltették. Módszere a beleélés és a képzelet. E filozófia gyakran ismétlődő kifejezései: élmény, életérzés, életvonatkozás, élet-összefüggés, belső tapasztalás, utánaélés. Hasonlóképpen gondolkodik az iskola vezetőse is.

E felfogást megerősíti, felfokozza az a hatás, amely *H. Bergson* ismeretelmélete kapcsán éri. Tudjuk, hogy Bergson a dolgokban nem a közös, nem az általános jegyeket tekinti lényegeseknek, hanem az egyedieket, a specifikusakat. A filozófiai megismerésnek két változatát említi. Egyik a szokásos logikai (fogalmi, diszkurzív) módszer, és a másik az intuitív megismerés. Kiemeli: „Intuíció a neve annak az intellektuális megérzésnek, mellyel valamely tárgy belsejébe helyezük magunkat, hogy megtaláljuk azt, ami abban egyetlen és kifejezhetetlen.” Az Új Iskola vezetői e módszert átemelik a pedagógiába. Írják: „A megértés: behatolás a jelenségek egyedülvalóságába. Megérteni annyi, mint átvenni a jelenségeket új és szokatlan módjukban – egyetlen egyediségükben – eddig való ismereteinktől elütő formájukban.”

Az új iskolák többsége a tanulókat inkább a reáliák körében aktivizálja – állapítja meg az igazgatónő –, saját iskolájuk viszont az etikai *én* formálásában szerepet játszó benső összetevőket mozgósítja. Serdülő- és ifjúkorban fokozott mértékben elő akarja segíteni az etikai és a szociális én kibontakozását. Az intuitív beleélő módszert legtöbbször két tárgy, az irodalom és főként a történelem tanításában alkalmazzák. A történelem tanításának a sajátosságáról olvassuk: „Mi a különbség? Az, hogy maga a megismerés nem a logikára támaszkodik, s nem a fogalomalkotáshoz akar eljutni.”

Lényeges tehát a tanulók (serdülő korú leányokról van szó) érzelmi, képzeleti megragadása, a történelem élményszerű oktatása. A tanítás főbb mozzanatai:

1. *Az expozíció.* Fontos itt a történelmi atmoszféra megteremtése, a kor arculatának ecsetelése, beleérződés a történelmi miliőbe. Ennek érdekében felkeresik a történelmi emlékeket, múzeumokat. Ugyanis egy történelmi emléképület sajátos légkörrel vesz bennünket körül – írja a tanárnő –, olyan, mintha „visszaidéznénk az időt, ami a régi szobában megállt”. A továbbiakban a tanár bővíti a tanulók ismereteit, de nem száraz stúdiumok formájában, hanem inkább regényrészletek felolvasásával, és ha például II. Rákóczi Ferencről van szó, kuruc költemények bemutatásával, s megszólaltatják a kor zenéjét, ha lehet, jellegzetes hangszerét, a tárogatót is.
2. A fentieket kiegészíti *a tanulók kutatómunkája*. A növendékek a kuruckorra vonatkozóan – érdeklődésüknek megfelelően – gyűjtőmunkát (kuruc dalok, népviselet, II. Rákóczi Ferenc jellemábrázolása) végeznek.

A gimnázium VII. osztályában megtartott történelemóráról, amelynek tárgya a török hódoltság kora volt, a szakfelügyelő a következőket írja: „Nagyon szerencsés momentum volt, hogy az egyik növendéknek sikerült egy ko-

rabeli templomépítési engedély eredeti szövegét megszerezni, és azt bemutatva, annak alapján mutatni rá a korabeli élet furcsaságaira és nehézségeire.” Azt mondja, hogy a tankönyv száraz, unalmas, nagyképűen tudományoskodó, azonban a tanár sok jó, élményszerű mozzanattal érdekessé, hangulatossá teszi az órát.

A gimnázium IV. osztályával kapcsolatban megjegyzi: „Az a benyomásom, hogy ez az osztály többet dolgozik, mint amit előttem felmutattak. Az egyik megemlítette, hogy olvasta Apor: *Metamorphosis Transylvaniae* c. művét, és érdeklődésemre részleteket mondott el a könyvből.”

3. *A transzformáció*: a tanultakról való beszámolás, mégpedig az átélést is tükröző formában. A tárggyal való élményszerű foglalkozás valamilyen alkotásban nyer levezetést. Ilyen lehet: jellemzés, összehasonlítás, kritika, rendezés, rajz, agyagmunka, de előfordulhat, hogy egy jeletet dramatizálnak, esetleg elő is adnak.

Fontos mozzanat tehát: „1. *Bevonni* az egyéni részvételt a személyiségen túli (idegen) elemek közé. 2. *Kihúzni* ennek az egyesülésnek erőfokát és minőségét a gyermek személyes munkájával.” Az iskola tanárai behatóan tanulmányozzák, hogy az irodalmi alkotások, a történelem eseményei milyen hatást gyakorolnak a tanulókra. Az alábbiakban idézünk egy 14 éves leánytanuló füzetéből, akiben a Széchenyiről tanultak az alábbi képekben – mint transzformációban – tükröződnek.

„Széchenyi

Fekete, hatalmas íróasztal, sok poros akta, könyv. Alig látszik ki a sok könyv közül Széchenyi, az ifjú, az ember, akit már sokan ismernek nagy politikai tevékenységéről. Már ismerik tudását, tehát csak egy lépés és szeretik. De ez a lépés nehéz, és nagy tudás kell hozzá. Tudás és cselekvés kell, hogy ezt a lépést megtegyék, és Magyarország művelt, gazdag és szabad legyen! Széchenyi elgondolkozik: Mi van most Magyarországon? Milyen most a magyar? És lelkében megjelenik egy kép, mely való és igaz. Rekkenő, nyári, tüzes nap, déli hőség. De mintha abban a régimódi, otromba házban nem is vennék észre a meleget, kurjongatnak, dalolnak, mindenki ehet, multhat kedvére. Tíz vagy húsz ember ül a nagy asztal körül, földesurak mind, de nem tudom, melyik gondol most sovány búzájára, gondozatlan földjére, szegény hazájára! Mind így gondolkodnak: Mi csak mulasunk, hiszen magyar emberek vagyunk. A bort egymásután öntik a régi serlegekbe, a cigány is megszólal, s az ország 'nagy fiai' egymással versenyt kurjongatnak, és abban telik örömük, hogy poharaikat a földhöz vagdosásák.

A kép eltűnik, de Széchenyinek elég volt az a rövid idő, ameddig láthatta. Belelátott annak a mélyébe és igazába teljesen. Ez hát a mostani Magyarország? Elnyűtt, dorbézoló. De nem lesz mindig így! És lelkében egy másik kép keletkezett: jól művelt földek, gazdagon érő vetések, jól gondozott kis kert, csinos, kedves kis házzal. Egy nyílt tekintetű ifjú, ki egyszer gyűléseken szónokol, terveket tár elő, pénzt ad a hazának. Máskor a falusi tanítóval beszél az iskola ügye miatt. Majd a paraszttal tárgyal, elrendezi ügyes-bajos dolgaikat. S ezek mellett a gazdaságban folyik a munka. Gyönyörű lovak ficákolnak az istállóban, a búza gyönyörűen érik. A gyümölcsfák terheltek a sok gyümölcstől. Minden él, munkálkodik a haza javára!

A kép eltűnik. Széchenyi meglegedett mosollyal emelkedik fel aktáiból: 'Igen, ilyen lesz a jövő Magyarország!'"

A fentiekben bepillantást nyertünk az Új Iskola történelemtanításába, a *Blaskovich Edit* tanárnő óráin érvényesülő intuitív beleélő módszerbe, melyre jellemző az élményszerűség, az érzelmi, képzeleti hatások túlsúlya. Az élménypedagógia pozitívumaira és sebezhető pontjaira itt nem térhetünk ki. E módszerrel a tantestületi értekezleteken is sokat foglalkoznak, annak problematikus vonásait vitatják, és az igazgatónőnek is vannak aggályai.

Milyen tapasztalatokról számol be *Waczulik Margit*, amikor érettségi előtt az utolsó két évben, a VII. osztályban átveszi a történelem tanítását, ahol a növendékek éveken át túlnyomóan történelmi regények alapján foglalkoztak e tárggyal? Előadja, hogy szokatlan nekik a nemzeti történelem megkövetelte részletezés, az aprómunka, és nehezebb – ezen a fokon már kívánatos – tudományos munkákból vett részletek és forrásdarabok olvasása. Megjegyezzük, hogy ő is szorgalmazza az élményszerűséget, anélkül azonban, hogy legkisebb engedményt is tenne az intellektuális, az ok-okozati összetevők kiemelésének. Ez nem is csoda. A kettő békésen megfér egymással, és az eredményes oktatás érdekében azok egységére van szükség.

Az intuitív beleélés módszerét és a vele kapcsolatos szubjektívizmust a tanulmányi felügyelők is észreveszik. A felszabadulás előtt inkább csak vitathatónak tartják, utána viszont egyre határozottabb bírálattal illetik. Egyik ilyen észrevétel:

„A gimnázium VI. osztályában *Az új földesúr* alapján számoltak be a növendékek a szabadságharcot követő elnyomatás koráról, helyesen kiértékelte, szép feleletek alapján. Őszinte elismerésem a szaktanárnak a szép, tárgyi-

lagos és lelkes munkáért. Az óra második felében a kiegyezést tárgyalták, amikor is a szaktanár fölényes biztonsággal bontakoztatta az eseményeket a megoldás felé. Érdekes mozzanat volt, hogy a növendékek ideálkereső érzelmegnyilvánulása annyira a tragikus sorsú Erzsébet királyné köré fonódott, hogy hajlandók lettek volna a kiegyezés sikerét neki tulajdonítani. Nem könnyű dolog ilyen esetben az érzelmi szubjektivitást kellő mértékre leszállítani, de a döntő történeti tényezőkre való rámutatással, kellő tanári tapintattal párosulva, mégis meg kell ezt tenni.”

H. Bergson bölcsellete a reformpedagógia képviselői közül Ferrière-re volt nagy hatással, és pedagógiai felfogását is befolyásolta, amit *Kenyeres Elemér* és *Várkonyi D. Hildebrand* fenntartással fogadott.

Minden filozófiai, pszichológiai, pedagógiai rendszer a saját korának és társadalmának a terméke. Az itt érintett filozófusok (*O. Spengler*, *W. Dilthey*, különösen pedig *H. Bergson*) bölcsellete a 20. század első évtizedeiben nagy népszerűségnek örvendenek. Az életfilozófiák elterjedtségéről írja *Lukács György*: „Ha teljesen körül akarjuk határolni az életfilozófiák befolyásának körét, akkor túl kell mennünk a szűkebb értelemben vett filozófia területén. Befolyása alatt áll egyrészt valamennyi társadalomtudomány a pszichológiától a szociológiáig, különösképpen a történetírás, az irodalom- és művészettörténet. Másrészt ez a befolyás messze túlterjed az egyetemi filozófia határain.”

A didaktikai eljárások vázlatos ismertetése után felmerül a kérdés, vajon milyen eredményt ért el ez az iskola, összehasonlítva azt más hasonló, de hagyományos intézmény munkájával. E tárgyban jó tájékoztatást ad *Hermann-Czinner Alice* és *Lénárt Edit* monográfiája, amely az Új Iskola és a Családi Iskola eredményességét együttesen vizsgálja. E mű metodikai igényesség szempontjából példamutató. A szerzők e két intézmény növendékeit más, hagyományos módszereket alkalmazó iskolák tanulóival hasonlították össze, ügyelve arra, hogy a két gyermekanyag lehetőleg homogén legyen. A módszerben szerepet kapott a kérdőív, az iskolai eredmények egybevetése, és domináns volt a – kritikailag ellenőrzött – tesztvizsgálat, Kíváncsiak voltak a szerzők arra is, hogy a kikerülő tanulók hogyan állják meg helyüket a középiskolában. A „végső eredmények” néhány sora:

„Munkánkat két szempont irányította. Látni akartuk először, hogy a két iskolatípus, melyre vizsgálatunk kiterjedt, szóval egyrészt a modern, másrészt a hagyományos pedagógiai módszereket követő iskola, mint a gyermek egy elhatározó életperiódusának miliője, hogyan befolyásolja az általános fejlődést.

Másodszor konkrét módon meg akartuk világítani, hogy az egyes szellemi képességek és készségek hogyan alakulnak az iskola hatása alatt. (...) Azt láttuk, hogy a két iskolatípus növendékeinek csúcsteljesítményei különböző területeken fekszenek, annak bizonyosságául, hogy a pedagógiai célkitűzések és módszerek itt is, ott is különbözőek.

A modern iskola hatása általában ott mutatkozik, ahol az elmélyedni tudás, a logikai eljárás, az önálló kritika – akár intellektuális, akár etikai téren –, a szemléletes látás, a tények sokoldalú megfigyelése, a szabad fantáziatevékenység, végül a munkakvalitások (kézügyesség, munkatempó) játszanak bele a teljesítménybe. A normál iskola növendékei a verbális feladatokban tűnnek ki, megadott tartalmakat megtanulnak ügyesen, rutinosan felhasználni, huzamosan képesek nem lankadó figyelemmel dolgozni és munkájukat pontosan, rendesen végzik. A konkrét eredmények még általánosabban úgy fogalmazhatók, hogy a modern iskola felszabadítja és sokoldalú érdeklődésre bírja a gyermeki egyéniséget, a normál iskola, melynek ideálja a kiszabott úton fegyelmetten, kötelességtudóan haladó tanuló, növendékeit ebben az irányban fejleszti. A formula nem új, mert hiszen nagyjában ugyanez a kétféle iskola bevallott vagy be nem vallott programja, új és meglepő csak az, hogy a cél és az eredmény ennyire és ilyen egzaktan ellenőrizhetően meg-egyeznek. (...)

Azt látjuk, hogy *a modern iskola neveltjei a középiskolában nagyobb számban válnak be jól, mint a normál iskolákból kikerültek.*

